

KÜLÖNFÉLÉK.

Magyarország közoktatásügye 1909-ben. Ha az ország közoktatásügye nem is halad olyan nagy méretekben, amint azt a folyton növekvő kulturális igények követelnék, de a fokozatos fejlődés évről-évre tapasztalható. Hatalmas kötetben számol be a m. kir. kormány az 1909. évi kulturállapotokról is, amelyben a kath. és nem kath. egyházi ügyek, az alsó, közép- és felsőisk. oktatás, múzeumok, tudomány, irodalom és művészetek megfelelő statisztikai táblázatok kíséretében kimerítően vannak ismertetve. Mi az alábbi, minket is közelebbről érdeklő adatokat vesszük át belőle: Az 1909. évben kongrua címen 2,552.022 korona 58 fillér adatott ki a különböző egyházaknak. Ez összegből 106 unitárius lelkész kapott összesen 117.196 korona 37 fillért. Ezenkívül egyházunk részére az 1848: XX. t. c. 3. §-ának végrehajtásaképpen 120.000 kor. államsegély is 1909-ben adatott ki és állandósított. Nem kevésbé gazdag segélyezésben részesültek a felekezeti középiskolák is. Van olyan középiskola, ahol az államsegély maximuma 52.000 korona. A középiskolai tanulóknak 08%-a esik az unitáriusokra. Míg az érett ifjaknak 09%-a volt unitárius. Az érettségi vizsga sikerét tekintve az unitáriusoknak 37·5%-a tette le jeles vagy jó eredménnyel. Egyházi ténykedések közül keresztségben az unitárius szülötteknek 84·6% részesült. A többi egyházaknál kedvezőbb az arány. Ennek okát a jelentés abban látja, hogy az unitáriusok szétszórta lakván, más egyházak lelkészét vették igénybe. Az unitárius házasságok egyházilag is mind megáldattak, míg a halottaknak csak 89%-a részesült illető lelkésze által egyházi temetésben. Áttérés folytán az unitáriusok 71 hivat veszítettek. Volt 36 unitárius jellegű népiskola. Iskolába járt 7315 mindennapi és 2055 ismétlő unitárius tanköteles. A polg. fiú- és leányiskolákban összesen 250 növendékünk volt. Míg képezdei növendék csak 25 volt unitárius. A középiskolákat 535 unitárius tanuló látogatta, míg a felső tanintézetekben 114-en voltak, ami éppen 1%-ot tesz ki. *Via.*

Az antimodernista eskü szövege. Ennek az eskünek hiteles szövegét tudomásunk szerint még nem tették közzé, Mi az *Evangelikus*

Lap után közöljük, amely viszont a *Neue Freie Presse*-ből vette át. Ez eskü letételét minden tanártól, teológustól és paptól megkövetelik. Az eskü szövege ez:

»Én N. N. tántoríthatatlanul vallom mindazon igazságokat, amelyeket az egyház csalhatatlan tanítóhivatala meghatározott, felállított és megmagyarázott, főleg pedig a tanoknak amaz alaptételeit, amelyek egyenesen a jelenkor tévelygései ellen irányulnak.

Mindenekelőtt vallom, hogy Isten, minden dolgoknak kezdete és vége megismerhető és így biztos módon az ész természetes világossága, a megteremtett dolgok, tehát a teremtés látható művei által, mint ok a hatásból kimutatható.

Másodsorban megengedem és elfogadom a kinyilatkoztatás külső bizonyítékait, vagyis az isteni tényeket, köztük először is a csodákat és jóslatokat, mint a keresztény vallás isteni eredetének biztos jeleit. Ugyanazon bizonyítékokat úgy tekintem, mint amelyek az összes korok és összes emberek intelligenciájának s így a jelen kornak is kiválóan megfelelnek.

Harmadszor: Erősen hiszem, hogy az egyházat, a kinyilatkoztatott ige megőrzőjét és tanítóját, az igazi és történeti Krisztus még életében a legközvetlenebb módon személyesen alapította és hiszem, hogy ez az egyház Péterre, az apostoli hierarchia fejére és utódaira az idők végéiglen van felépítve.

Negyedszer: Őszintén fogadom el a hitnek tanítását, amint azt az apostolok és az igazhitű atyák reánk hagyták, elfogadom azt velük egyező értelemben és egyező magyarázatban. Ezért feltétlenül elvetem a dogmák evolúciójának eretnek feltevését, amely szerint ezen dogmák értelme változnék, hogy más értelmet nyerhetnének, amely eltérő attól, amelyet először az egyház nekik tulajdonított. Egyidejűleg elvetem ama tévelygést, amely abból áll, hogy az isteni hitkincs helyébe, mely Krisztus menyasszonyára és az ő éber őrére bízott, bölcsészeti fikciói vagy az emberi lelkiismeret alkotását helyezik, amely hova-tovább az emberek munkálkodása folytán kiképződve, a jövőben korlátlan fejlődésnek volna kitéve.

Ötödször: Teljes biztossággal azt tartom és őszintén vallom, hogy a hit nem holmi vak vallásos érzés, amely az emberi lelkiismeret sötét mélyeiből tör elő s amelyet a szív nyomása és az akarat ösztönzése erkölcsileg irányít, hanem hogy az értelemnek valódi hozzájárulása az igazsághoz, amely a nyert kitanítás által (ex auditu) szerzettetett; egy olyan hozzájárulás, amely által mi az isteni tekintély folytán, amelynek valódisága feltétlen, mindent igaznak tartunk, amit Isten, ami teremtőnk és mesterünk személyesen mondott, tanúsított és kinyilatkoztatott.

Alávetem még magamat teljes és önkéntes meghódolással és egész lélekkel való helyesléssel mindazon elvárhatásoknak, kijelentéseknek és rendszabályoknak, amelyek a »Pascendi« encyklikában és »Lamentabili« decretumban foglaltatnak, különösen pedig azoknak, amelyek a dogmáknak u. n. történetére vonatkoznak.

Egyszersmind elvetem azoknak tévelygését, akik azt állítják, hogy az egyháztól hirdetett hit a történelemmel ellentétben van és hogy a katolikus dogmák, amint azokat ma értjük, a keresztény vallás hiteles eredeti forrásaival össze nem egyeztethetők.

Elítélem és elvetem azoknak nézetét is, akik azt állítják, hogy a keresztény kritikusan a hívő és a történész személyét meg lehet különböztetni, mintha a történésznek joga lenne azt fentartani, ami a hittel ellenkezik vagy szabadságában állana azon egyetlen feltétel mellett, hogy nem támad egyenesen dogmát, előfeltételeket állítani fel, amelyekből azt lehetne következtetni, hogy a dogmák hamisak vagy kétségesek.

Hasonlóképpen elítélem a Szentírás megítélésének és magyarázásának azt a módszerét, amely az egyházi hagyománnyal, a hit analogiájával és az apostoli szék szabályaival ellentétben a racionalisták módjára dolgozik és ugyanannyi bátorsággal, mint vakmerőséggel legfőbb és egyetlen szabályul csak a szövegírást fogadja el.

Azonfelül elvetem azoknak tévelygését, akik azt állítják, hogy a tudósok, aki történeti vagy teológiai kérdéseket tárgyal, vagy bárki másnak, aki ezzel foglalkozik, előbb minden előítéltről le kellene mondania, vonatkozzék az akár a katolikus hagyomány természetfölötti eredetére, akár azon isteni támogatásra, amely a kinyilatkoztatott igazság minden pontjának hűséges megtartásáért ígértetett és akik azután azt állítják, hogy az egyházi atyák íratát tekintet nélkül szentesített tekintélyükre, kizárólag a tudomány elvei szerint és az ítéletnek azzal a függetlenségével kell magyarázni, amelyet bármely világi írat tanulmányozásánál alkalmazni szokás.

Végül vallom, hogy teljesen mentes vagyok a modernistáknak azon tévelygésétől, amely azt vitatja, hogy a szent hagyományban nincsen isteni, vagy ami még rosszabb, hogy az isteni pantheisztikus értelemben van meg, úgy, hogy már csak tiszta és meztelen tények vannak, amelyeket össze lehet vetni a történelem tényeivel, vagyis az a tény, hogy az emberek munkájuk, ügyességük és tehetségük által a későbbi évek folyamán a Krisztus és apostolai által megkezdett iskolát folytatták.

Befejezésül a legnagyobb szilárdsággal és utolsó lehelletemig ragaszkodom az egyházi atyáknak az igazság valódi kriteriumát képező hitéhez, amely örökké meg van és meg is marad »az apostolok jogutódlása révén átháramlott püspökségben«. (Iren. II, C. 26.) Nem akképpen, hogy csak azt kell megtartani, ami az egyes ember művelődési fokának és korának megfelel, hanem úgy, hogy a feltétlen igazság, kezdettől fogva az apostolok által hirdetve, sem nem növekedett, sem valamely más értelemben ki nem terjesztetett.

Kötelezem magamat, hogy mindezen dolgokat híven, csonkítatlanul és őszintén szemmel tartom, azokat sértetlenül megőrzöm és azoktól sem oktatás közben, sem más módon, se szóval, se írásban el nem távolodom.

Miksa szász herceg és a Vatikán. Miksa szász herceg, a szász király fiútestvére és a freiburgi kath. egyetem tanára, a *Roma et*

Oriente c. folyóiratban egy cikket írt: Gondolatok az egyházak uniójának kérdéséről címen. E cikkben védelmébe vette a keleti egyházat a rómaival és a pápasággal szemben, amivel Rómában óriási felháborodást okozott. Kérdőre vonták a szerkesztőt, aki megtagadta a cikket. A folyóirat egész számát megsemmisítették s Miksa herceget egyenesen felszólították, hogy vonja vissza »tévedéseit« s hódoljon meg a pápai tekintély előtt. A herceg Rómába ment, Canossát járt, ott kimagyarázta magát s miután egy nyilatkozatot aláírt, meg volt a béke. Laudabiliter se subjecit. A herceg e meghódolása alkalmából Loyson Jácint szabad-elvű francia kath. pap levelet írt hozzá, melyben élesen veti szemére a herceg következetlenségét. Ez a levél s általában az egész ügy nagy feltűnést keltett Németországban.

Gyász hírek. *Özv. Szentgericei Jakab Elekné, szül. Altorjai Mike Róza* életének 73., özvegységének 14. évében jan. hó 9 én Bethlenben elhunyt. Kolozsvárt temették el jan. 12 én nagynevű atyja és férje mellé. Halálát gyermekei, Juliánna, József erdőtanácsos, özv. Patakiné Róza és Ilona gyászolják. — *Id. Egyed József*, a főtanács tagja, földbirtokos, Kisküküllő vármegyei törvényhatósági bizottsági tag 71 éves korában jan. hó 2-án Maroscsapón meghalt. Halálát 6 gyermeke, 5 unokája és 3 veje siratja. — Pálffy Ferenc szabédi unitárius lelkész 8 hónapos *Feruska* fia hosszú és kínos szenvedés után jan. 29-én Szabédon meghalt. — *Molnár Sándor*, az unitárius egyház jogtanácsosa, a főtanács és egyházi képviselő tanács tagja, köz- és váltóügyvéd, a kolozsvári ügyvédi kamara tisztt. alelnöke, az Erdélyi Gazdasági Egylet jogtanácsosa jan. hó 5 én d. e. 10 órakor, életének 72. évében hosszús szenvedés után elhunyt. Halálát özvegye, Paulin leánya dr. Rohonczy Lajosné, Kolozsvármegye árvaszéki elnöke neje, fia dr. Molnár Jenő budapesti ügyvéd, továbbá unokái, veje és menyje gyászolják. Temetésén Kolozsvár mívelt társadalma részéről impozáns módon nyilvánult meg a részvét. Az egyház részvétét nagyszámu küldöttség élén a főtitiztelendő püspök úr, az ügyvédi kamaráét dr. Czikmántori elnök tolmácsolta. A sírnál a szertartást Péterfi Dénes esperes végezte; az egyház nevében dr. Boros főjegyző, az ügyvédi kamara részéről dr. Deák Albert ügyvéd búcsúzott tőle tartalmas életét és érdemes munkásságát méltató beszéddel.